

Masarykova Univerzita *Brno*

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

<Seminář k úvodu do pedagogiky & základům pedagogického myšlení>

Vyuč. Mgr.² **Kateřina Vlčková**

„Přílišné zdůraznění **výkonnosti** ve společnosti i jinde...“
(myšleno především ve výchovně-vzdělávacím procesu)

Osnov@:

O co (mi tu) jde ?

Výkon, produkce, mužský princip & jang ... - jedno jsou ?

Hnací motor dneška

Záchranná brzda – ještě je čas ..!

Učitelství = dialog ?

Kde se vzal ?- učitel & žák

Přízpůsobení výuky ..

Chce to chtít ..

Když se chce, ale .. – nevzdávat se ! (když nejde o život ..)

R.o.z.d.í.l.

Bohatství, žel – nepřenosné !

Úspěch jako souhra (nikoli však náhod ..)

2 > 1+1

Proč ??

Bonus

Autor :

* Štěpán Prokop

* učo 135455,

* 1.sem Ma-Te

* podzim 2004

* skupina Út 17:10

O co (mi tu) jde ?

Jak již sám název této skromně pojaté práce napovídá,- hl. tématem, kolem kterého se bude vše točit, je výkonnost, coby hnací motor dneška. **Práce** si dává (nebo **se** o to alespoň **snaží**) za cíl pojednat hl. o zbytečnosti přílišného důrazu na výkon v procesu šk. výchovy.

Výkon, produkce, mužský princip & jang ... - jedno jsou ?

Výkon je chápán jako něco silného, dynamického, co přináší blaho všem a vždy. To je sice většinou pravda, ale - stejně jako se vším - pouze výkon "pro dobro" lidí je užitečný (nakolik výkonné jsou automatické rychlopalné zbraně, jaké výkonnosti dosahovaly zruďné komplexy na cílenou likvidaci lidí za holocaustu !). Jenže,- ne všichni jsou ho schopni a pakliže schopni nejsou a nebudou ani kdyby se rozkrájeli, je zbytečné, nechutné&nemorální je za to kárat, či dokonce nějak postihovat, trestat.. Např. japonská společnost je dokonalým vzorem osobní i společenské disciplíny i loajálnosti; nejen díky těmto kvalitám pak dosahuje obrovské výkonnosti a vévodí světovému vývoji některých moderních technologií i produkci dalších výrobků. Je zde však kladen až patologický důraz na poslušnost, loajálnost a disciplínu, který ne všichni zvládají a vydrží. I proto Japonsko patří mezi země s nejvyšším počtem sebevražd v důsledku pracovních neúspěchů. Objevuje se tzv. syndrom vyhoření, který je, kromě jiného, způsoben přílišnými nároky na výkonnost. Slabší prostě nestačí. Zhroutí se. Někdy to končí hodně špatně..

Výkon souvisí s produkcí - výroba co největšího počtu výrobků je ekonomická, tak proč ne? Velkosériová výroba má nesporné výhody, jenže.. Nelze uhýbat před vlastní zodpovědností. Za přírodu. Ekologii. Za společnost. Za svět. Ona slovnatá ekonomičnost NESMÍ převažovat nad zdravým rozumem a hl. ekologií, etikou a humánností. Tak nás dnešní svět "nutí" ke spotřebě - výrobek se zaplatí nejlíp při velké sérii -> musí se prodat -> podpora prodeje, reklama, místy skoro "brainwashing" -> koupě výrobku námi, "donucenými" a zmatenými.. Toto je samozřejmě extrém, nijak horlivě nuceni nejsme, jenže právě studií extrémů a stavů mimo běžné situace máme šanci nahlédnout někam dál.. Inu,- co kdyby?..

Někdy mě napadá - vyrobeného&vymyšleného (samozřejmě jsou stále třeba další nové objevy, výzkum - hl. v lékařství a nově vznikajících ekol. disciplínách; přesto si myslím, že z hlediska užité techniky, přístrojů& zařízení, používaných v běžném životě rozhodně nestrádáme a netrpíme nedostatkem. Dnes je spíše, na rozdíl od dob&režimů (naštěstí!) již minulých problémem zorientovat se v nepřehledné nabídce produktů a hlavně -> zaplatit je, vydělat na ně. Toho většinou (najdou se i "světlé" výjimky ala "celokožené Bahamy"; tyto jsou sice poměrně časté, v podstatě to už ani nejsou výjimky:(, ale nám ostatním budiž ku cti poctivost) dosáhneme prací. Ta už není (díky Bohu!) právem i povinností, což je sympaticky demokratické..; je však mnohdy spíše cenným darem (viz. okres mého bývalého "působení" - Hodonín, nezaměstnanost cca 16%), který není dopřán každému) je už přece dost, problémem je hl. přerozdělení již vyrobeného. Nechci, aby to znělo jako nějaká utopie "ekologického socialismu".. I když, kdo ví, co bude?..

Stojím (zmateně) mezi regály v obch. supermegacoolcentru a vybírám .. třeba šampon. Mezi 50 druhy se moc neorientuju. K čertu! - k čemu mi je těch 50 typů? Sice možná ušetřím pár korun, ale zase za cenu dlouhého vybírání, abych náhodou nesáhl po laku na kočičí srst nebo přípravku na hubení hlodavců. Taky mrkev s nápisem "made in Holland" mě moc nevzrušuje. Říkám si:"Proč? K čemu vozit mrkev z takové dálky? Copak nemáme svou?" Jo, kdyby to bylo NĚCO, co tu nemáme&neumíme vyrobit, neřeknu. Takhle mi ale výživná "holland made in mrkev" zhořkne v puse při představě kolon kamionů a jejich "přátelského" (nejen) tetraetylolova, které se tak automaticky, bez požádání, stane nevíтанou "přílohou" a kterým si pak "přikrášíme" naše zdraví..

Byl bych radši, kdyby šamponů bylo 7 a mrkev.CZ ..

.. a v Africe i jinde měli dát co do pusy..

Vím, zní to utopicky, svět dokonalý být ani nemůže, ale přesto.. LEPŠÍ být může. A můžeme se o to zasloužit právě MY. (=trocha nostalgicky-budovatelského patosu, kterému snad ani autor sám moc nevěří :o))

Výkon, stejně jako dravost, agrese (hle - jaká podobnost!), moc, síla, aktivita, tvrdost atd. jsou typicky mužské vlastnosti. (i když,- znám i ženy, které by si s nimi v ničem nezahlavily:)

Filosofie&náboženství Východu má pro toto rozdělení pěkný model, symbol - známý kruh, rozdělený jakousi vlnovkou na poloviny, jedna bílá, druhá černá; 1. s černým puntíkem, 2. s bílým. Jin-jang se to jmenuje. Mužský princip - jang; ženský - jin.

Myslím si, že naše cesta do 21. století&dál se začne brzy řídit více myšlenkami&způsoby JIN..

(citlivější přístup, vztah i k tomu, co není moje, co "není můj problém" atd.)

Hnací motor dneška

Dnešní společnost je obecně stavěna na produkci, spotřebě, výkonnosti. Ze všech stran na nás útočí všemožné (mnohdy i silně nemožné:) snahy o přitáhnutí naší pozornosti (a zejména našich peněz), hl. v podobě reklam, propagačních akcí atd. Člověk našťestí získal již proti těmto chorobným symptomům dneška (je demokracie, nic proti reklamám, je to druh svobodného vyjádření; ale všeho moc škodí) jistou imunitu, a tak ho ani příliš nedojímají. Všude vidíme: "Nejlevnější, nejlepší, nejvýkonnější", a někdy se zdá, že nám z těch "nej-" asi co nevidět hrábne..

Zdá se, že touto cestou se dále jít nedá. No, dalo by se, ale ..

.. asi by se brzo došlo.

Kam, to ani říkat nemusím..

Záchranná brzda – ještě je čas ..!

Jak jsem již výše uvedl, je třeba přibrzdit. Těžko se vyskakuje (ale i naskakuje) z/do rozjetého vlaku. Stejně těžko se i tento monumentální Kolos, zde zosobněný naší konzumní, všepožirající společností, brzdí. Hrozí totiž, že všechno to skřípění brzd a "neuvěřitelné spousty pekelných jisker" způsobí, že se zalekneme a ve jménu vlastní pohodlnosti o5 přidáme. "Proč bychom měli dělat něco, co je nám proti srsti, hlavně ať jsme v pohodě a máme se dobře.."; inu - nehas, co tě nepálí..

Jenže,- ono brzo může začít pálit.

A to tak, že stopy popálenin ponese celý náš Svět..

Učitelství = dialog ?

Učitelství je zvláštní povolání. V případě značného zapálení pro něj pak přímo osud. Zvláštní osud. Učit jiné a zároveň sebe,- vždyť kde jinde přichází člověk tolik do styku s ostatními a navíc má za úkol naučit. Chce-li učit jiné, musí se sám hodně naučit a v procesu výuky se učí stále dál a dál. Učí se JAK na žáky - jak s nimi vyjít, metodiku, postupy, ale taky OD žáků - unikátní osobnosti (jako my všichni), poskytující při dobré pozorovací schopnosti a všímavosti učitelé bohaté životní zkušenosti.

Učitel a žák je věčné téma různých příběhů - nejenom filosofických či mystických, ale i např. sportovních - trénink je přece také druh vých. působení. Případy, kdy "žák překoná mistra" jsou pak jakýmsi potěšujícím zadostiučiněním pro všechny opravdové, uznalé mistry.

Z výše uvedeného vyplývá, že učitelství, trénink i jiné formy předávání zkušeností jsou hlavně o komunikaci, dobrých vztazích a demokracii, podpořené však jistými pevnými normami a cíly. Jde tedy o "dialog" mezi "předávajícím znalosti&zkušenosti" a "přijímajícím, vnímajícím" - v ideálním případě (pouze ideál!).

Kde se vzal ?- učitel & žák

Při posuzování a hodnocení lidí je třeba mít na paměti, že všichni jsme omylní, jsme jen lidé, máme své hranice (které je ovšem třeba "rozšiřovat, posunovat" - v zájmu talentu a pokroku). Máme své chyby,- nikdo není dokonalý & nikdo učený z nebe nespádl. Máme problémy, všichni nějaké (zdá se, že tady se spravedlnost "činila":). Každý nemá to štěstí, prožít dobrý život, naplněný láskou, harmonií a seberealizací. Spíše nikdo. Ale od toho tu asi jsme - jaký smysl by měla naše "bezproblémová existence" ?? Tu si můžeme "šetřit" až Napotom - do Ráje, či kam se kdo chystáme..

A tak,- v životě spíš než "do ráje", říkáme si "do háje!" :)

Každý nemá dobré dětství, rodinné zázemí, výchovu, zážitky, možnosti atd. Proto je třeba vysoce citlivý, individuální postoj, založený na toleranci, úctě, přátelství, humánnosti a důvěře. Také odsuzování někoho bychom měli v sobě potlačit - neznáme příčiny, důvody, vztahy, co koho k čemu vedlo..

Jen takto existuje šance vybudovat plnohodnotný vztah člověka ke člověku. Jak praví staré východní přísloví: "Vždy zůstaň především člověkem, až pak učitelem." Myslím, že by se dalo parafrázovat i na jiné profese.

Vzájemná úcta a pochopení vyučujícího a žáka je velmi důležitá - ne vždy se dobře vyspíme, často jednáme, jak bychom nechtěli a později toho litujeme. Oba 2 účastníci tohoto věčného "boje/dialogu" mají občas své důvody.. Žák má rodinu, kamarády, zájmy, tužby&přání i problémy; nejinak je na tom učitel. Proto je důležité si uvědomit vzájemnou ovlivnitelnost "profesní sféry" (myšleno pobyt ve škole, vyučování) ostatními. Jakákoliv "ostatní" oblast života nás může rozhodit/znechutit a to se může projevit i ve škole. Proto je třeba uvědomovat si, že učitel&žák jsou lidé, žijící i svým "druhým" - neškolním, civilním životem; že zkratka "nespádlí z Nebe či se nezjevili Odnikud.."

Přizpůsobení výuky ..

Proces výuky je třeba přizpůsobit jedincům mimo průměr. Tak chápeme nejen slabší žáky, ale i ty nadané. O5 je velmi důležitá tolerance a osobní přístup. Individuální hodnocení, založené na chvále a oceňování (ne peněžní:) žáka i za drobné pokroky (dle jeho úrovně) se jeví jako nejlepší cesta dnešní, humánně zaměřené pedagogiky.

Kdo z nás rád neslyší chválu ?!

Chce to chtít ..

Samozřejmě, mezi "slabší" žáky často patří i velmi chytrí žáci, kteří to však s přípravou příliš nepřehánějí,- "to není důležité, nebaví mě to, k čemu mi to bude..?)" I já osobně (nejméně:) jednoho takového znám.. Zde se dá říct jedině: "Chce to chtít!" a je po problémech..

Veliká škoda v této souvislosti je -> "když můžeme, ale nechceme" * ; později toho můžeme velmi hořce litovat -> "chceme, ale už nemůžeme" ..

* toto však nemusí vždy být zcela naše chyba - třeba bychom i chtěli, ale není vhodné prostředí, vnější podmínky, plně si neuvědomujeme, že bychom chtěli - souvisí se zralostí osobnosti..

Škoda každé nevyužití (významnější) příležitosti & promrhaného talentu..!

Když se chce, ale .. – nevzdávat se ! (když nejde o život ..)

Ke slabším žákům je třeba chovat se mírně, respektovat jejich úroveň a tempo, vést je ke kreativitě, iniciativě, samostatnosti a nepřetěžovat je - volit vhodné úkoly, zaměřené na procvičení problematického učiva. Klást sobě i jim splnitelné, snadno dosažitelné cíle, ale vyvarovat se možného rizika v této skupině - totiž, že žáci úplně zpohodlní a trošku "přifilmují" své problémy&nechápvost:) Tolerovat jejich pomalejší postupy a řešení a

zdůraznit hl. důležitost osobní/osobnostní výchovy - morálně etické vlastnosti člověka, nejen jeho znalosti, rychlost, výkonnost.

K čemu bude generace dynamických, výkonných, aktivních a "učených" tvorů, bezohledných, nemorálních a nepřátelsky se vymezujících?! Těm nepatří učenost - ba naopak! Právě v jejich rukou se stane nástrojem nanejvýše nebezpečným..!

(Tolik krátká dramatizace pedagogických zásad:)

Důležité je podpořit žáky v jejich pozitivním konání, zdůraznit hl. to DOBRÉ. (Každý má nějaký talent, tož proč někoho trápit na matice, když je třeba výborný hudebník. Jistě,- pokud bude "machrovat", že On, veliký umělec na to úplně kašle, můžeme mu dát najevo, že autorita je tu někdo jiný, ať se mu to líbí nebo ne a že určité znalosti po něm budeme vyžadovat.

Prostě,- nic není zadarmo. Ale klesnout na úroveň umělcova "potápění" či jiného "trápení školními metodami" bychom neměli! :)

Vypěstovat v nich pozitivní odhodlání, touhu něco dobrého dokázat i bojovnost - nevzdávat se. Ne vždy to totiž jde podle našich představ. Pak je třeba zabojovat, být silný.

A pomáhá i držet se zásady: "Když nejde o život .."

Ze strany žáka i učitele..

R.o.z.d.í.l.

Mezi "děčkami" je rozdíl nejen v úrovni jejich vědomostí a znalostí, ale i specifické zralosti osobnosti, sociální třídě, zdravotních předpokladech atd. Všechny tyto odlišnosti je třeba respektovat a svým způsobem si jich i cenit - rozmanitý "materiál" = větší, širší poznání:)

Bohatství, žel – nepřenosné !

Jak důležité jsou zkušenosti, pochopí většina z nás zpravidla tehdy, když "narazí", přestože vybaveni "dobrymi teoretickými poznatky & více než obšírnou znalostí problému". Tehdy nám zpravidla dojde, že jsme asi NĚCO "nevychytali". Zkušenosti jsou individuálním bohatstvím každého, leč,- jsou nepřenosné (narozdíl od chorob:)..

Protože zkušenost = osobní prožitek @ každý sám jej žijeme, můžeme předat pouze odraz zkušenosti - RADU. Takové "rady do života" jsou velmi pozitivním doplňkem výuky a mělo by být snahou dobrého učitele nejen učit, ale i radit, tj. předávat poznatky + zkušenosti.

Mnohdy to může ulehčit další cestu žáků. Radit se ale vyplatí pouze tam, kde cítíme zájem..

Úspěch jako souhra (nikoli však náhod ..)

Celkově se tedy jeví, že úspěch je podložen (kromě jiného) souhrou (nikoli náhod:), ale systematickou,- žáka&učitele; otevřeností přijímat nové věci a učit se jim, komunikativností a schopností nevzdávat se když se nedaří..

2 > 1+1

Spolupráce, souhra - to jsou další kvality nejen života, ale i procesů jako třeba výuka. Při jejich přítomnosti jde hned vše líp! Máme-li nosit těžká břemena a jsme na to 2, jde nám práce snadněji, než samotnému (jak překvapivé!); můžeme je pak nosit samostatně, tj. jako 1+1. Míň se sice nachodíme, ale zcela jistě se ztrháme. Poté, co nám jemně praskne v zádech, zjistíme, že je tu ještě další možnost (kromě té, nedělat to vůbec:) a sice,- nosit břemena spolu (ve 2 se to líp táhne!). Tak se sice o něco víc nachodíme, ale ve zdraví vše přežijeme..

Takže 2 > 1+1

Proč ??

Slyšíme-li někdy příběhy (vesměs neveselé), co všechno se musí (právě že nemusí!) stát kvůli školnímu prospěchu, úspěšnosti a prestiži, je nám - vnímavějším - celkem smutno. Pokusy dětí, které dosud nepoznaly vyšší hodnoty a kvality života, o sebevraždu, jsou špičkou tohoto

ledovce smutné filozofie. Filozofie, která ani filozofií není; prezentuje jen dnešní hektický názor, pohled na svět, zaměření na výkonnost. Proč proboha vzbuzovat v děckách, nevědomých a ještě řádně nechápajících kopu věcí, proč vzbuzovat až chorobný strach z neúspěchu, zahanbení, snad i opovržení? Proč tolik trvat na prospěchu, jako jediném a všeřikajícím měřítku hodnot?!

Proč..?

Bonus

Nakonec opti-mysticky uvádím některé moudré poznatky, získané (a místy zkrácené:) z knihy "Jak naučit děti hodnotám" :

Zprostředkovat dětem v průběhu výchovy nosné životní hodnoty je podobně důležité jako je naučit přecházet ulici. Stabilní hodnoty umožňují dítěti orientaci v životě a dávají mu skutečnou svobodu tím, že ho činí nezávislým na vnějších tlacích.

Jako 12 hl. hodnot bylo autory (žijí v Salt Lake City a mají - coby správní mormoni - 9! dětí, tedy zkušenosti více než bohaté:) vybráno:

*Poctivost, odvaha, mírumilovnost, samostatnost a výkonnost, sebekázeň a střídmost, věrnost a zdrženlivost - coby hodnoty bytí.

*Oddanost a spolehlivost, respekt a úcta, láska, nesobeckost a citlivost, vlídnost a srdečnost, spravedlnost a odpuštění - hodnoty dávání.

(Komu se zdá, že hodnot je více nežli 12, má pravdu.. Však tyto jsou u mně umě spojeny do dvojic :)

Výchova je aplikována s ohledem na věk žáka - předškolní dítě, školák, dospívající. (jak jinak :)

Důležité jsou výchovné poznatky jak pro rodiče tak pro vychovatele.

Chvála - asi neúčinnější prostředek při učení dětí hodnotám, hl. když jde o sebekázeň.

Nekritizovat, nezlobit se za nesplnění nějakého úkolu; chválit, když to dělají. Šance, že se pak děti budou více snažit je mnohem větší, než při neustálém napominání a kárání.

Začít znovu - dát dětem ještě 1 šanci, pokud se jim něco nepodaří. Poradit: "Zkus to znovu a udělej to dobře. Budeme se chovat, jako bych tě o to nikdy nepožádal - až teď. Spoléhám na tebe." Spojeno s důvěrou, která je jedním ze základů každého správně fungujícího vztahu.

Dá-li se dohromady skupina oddaných lidí, dokážou spolu věci, které by jako jednotlivci nedokázali.

Úcta znamená, že mi opravdu záleží na tom, jak se druzí cítí.

Robert Fulghum: "Všechno, co opravdu potřebuju znát k životu jsem se naučil v mateřské školce.. Byly to tyto poznatky: "O všechno se poděl. Hraj fér. Nebij druhé. Uklid' si po sobě. Neber věci, které patří druhým. Když někomu ublížíš, řekni promiň."

"Řetězce souvislostí" aneb jaxe do lesa volá ..

Respekt->laskavost->přátelství->porozumění

Bezohlednost->sobectví->nepřátelství->hněv

Pro samostatnost důležité:

Individualita. Odpovědnost za vlastní jednání. Uvědomování a rozvíjení svých vloh a svého jedinečného talentu. Seberealizace. Překonání pokušení obviňovat druhé kvůli vlastním obtížím - "Ty za to můžeš!"

Chvála za tvořivost a originalitu, kreativnost, iniciativu. Radit, ne řídit.

Tot' vše. Všichni, kdož byli mou prací pozitivně ovlivněni (nikoli ovíněni :) - v duchu mi poděkujte & blahorečte ..

DÍKY

s pozdravem autor

:o)

Literatura použitá ..

.. jako zdroj informací & inspirace:

Diagnostika : Hrabal V. ml., Hrabal V. st., UK, Praha, 2002, ISBN 80-246-0319-5

Zdravá škola včera a dnes : Svobodová J., Paido, Brno, 1998, ISBN 80-85931-53-2

Jak naučit děti hodnotám : Eyrovi L. a R., překl. z ang. Dvořák L., Portál, Praha, 2000, ISBN 80-7178-360-9

THE End